

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΥΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ¹

Ἐπισκόπου Ἀμβροσίου Ζωγράφου
Μητροπολίτου Κορέας

“Ὅταν γίνεται λόγος περί Ἱεραποστολῆς ἢ σκέψη μας συνήθως φαντάζεται ὠραῖες εἰκόνες καί ρομαντικές ἱστορίες μέ ἄθροα προσέλευση πιστῶν, ὁμαδικές βαπτίσεις, φιλανθρωπικές ἐκδηλώσεις πρὸς τοὺς φτωχοὺς, κ.λπ. Ἀλλὰ Ἱεραποστολή δέν εἶναι αὐτό, ἰδιαιτέρως στίς χώρες τῆς Ἑπὶ Ἀνατολῆς.

Τὸ πρόβλημα πού θίγει τὸ ἀνά χεῖρας ἄρθρο βρῖσκεται ἀπὸ καιροῦ, ὡς μὴ ὤφειλε, στήν ἐπικαιρότητα καί ὀρθοδόξων χωρῶν ὅπως ἡ Ἑλλάδα², μέ πολλοὺς ἀντιπαραθέσεις καί ἀντιλογίες.

Ἐλπίζουμε ὅτι οἱ ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν Ἑπὶ Ἀνατολή νά εἶναι ὠφέλιμες καί γιὰ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολή.

Ἀσφαλῶς δέν πρόκειται νά προβοῦμε σέ θεωρητικές ἀναλύσεις καί τοποθετήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος παραβιάζοντας, ἐνδεχομένως, ἀνοικτές θύρες. Ἀπλῶς καί μόνον θά ἀρκεσθοῦμε στήν κατάθεση κάποιων προσωπικῶν ἐμπειριῶν ἀπὸ τὸν χώρο τῆς διακονίας μας γιὰ τὸ μεγάλο καί ἐπώδυνο θέμα τῆς καύσης τῶν νεκρῶν.

* * *

Ὁ πονεμένος πατέρας ἔξω ἀπὸ τὴν ἐντακτικὴ μέγαν νοσοκομείου τῆς Σεούλ, στό ὁποῖο νοσηλεύεται σέ κωματώδη κατάσταση ὁ μονάκριβος γιός του, μόλις μᾶς βλέπει γονατίζει μπροστά μας καί παρακαλεῖ νά προσευχηθοῦμε γιὰ τὸ ἄρρωστο παιδί του. Ἡ στιγμή εἶναι συγκλονιστικὴ. Θυμίζει ἕναν ἄλλο πονεμένο πατέρα, τὸν Ἱάειρο τῆς σχετικῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς. (Λκ. 8:41) Μέ μάσκες, ἰατρικὲς φόρμες καί ἄλλες ὑγειονομικὲς προφυλάξεις μπαίνουμε στό δωμάτιο. Ἀντικρίζουμε ἕνα σκελετωμένο ἀπὸ τὴν λευχαιμία παιδί, πού ἀναπνέει μέ τεχνικὴ ὑποστήριξη. Προσευχόμαστε τὰ πέντε μόνο λεπτά πού μᾶς ἐπιτρέπουν νά παραμείνουμε στό δωμάτιο καί βγαίνουμε ἔξω συγκλονισμένοι ἀπὸ τὸ θέαμα τοῦ 15χρονοῦ παλικάριου πού χαροπαλεύει. Στόν προθάλαμο ἀναμονῆς οἱ σταυρωμένοι γονεῖς του ξημεροβραδιάζονται πάνω σ' ἕνα παγκάκι ἐδῶ καί ἕνα χρόνο περιμένοντας νά δοῦν τί θά ξημερώσει ἢ αὐριανὴ μέρα.

Στὴν κατασκήνωση τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κορέας ὁργανώθηκε ἀμέσως “ἐκστρατεία” προσευχῆς. Ἀναφέρθηκε στά παιδιά τὸ τραγικὸ περιστατικὸ τοῦ συνομήλικού τους καί ταυτόχρονα τονίστηκε ἡ δύ-

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κορέας κ. Ἀμβρόσιος ἐκφωνεῖ τὴν ὁμιλίαν ἐνώπιον τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου καὶ Μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

ναμη τῆς ὁμαδικῆς προσευχῆς τῶν παιδιῶν “ἐπ’ ἐκκλησίας”. Ἔτσι πρῶτὴ καὶ βράδυ στό εἰδικό αίτημα τοῦ ἱερέα: “Ἦπερ ὑγείας τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Σωτηρίου...” οἱ κατασκηνωτές ὁμοθυμαδὸν ἔκραζαν πρὸς τὸν Θεό τὸ “Τσουγιό Πουλισανχί Γιokισσό = Κύριε, ἐλέησον”. Πρὸς τὸ τέλος τῆς κατασκίνωσης ἔφθασε ἡ χαρμόσυνη πληροφορία ὅτι ὁ Σωτήρης ἀνάνηψε ἀπὸ τὸ κῶμα καὶ βγήκε ἀπὸ τὴν ἐντατική. Τὸν ἐπισκεφθήκαμε σέ κανονικό δωμάτιο καὶ τοῦ μεταδώσαμε τὴν θ. Κοινωνία. Ἡ μητέρα του μᾶς εἶπε πὼς οἱ γιατροὶ δὲν πίστευαν στὴν τροπὴ πού πήρε τὸ πρόβλημα τῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ της. Ἡ ἴδια πίστευε πὼς ἔγινε θαῦμα!

Μετά ἀπὸ δύο μῆνες ὁμως, ξαφνικά τὰ πράγματα ἀλλοίωσαν. Ἐνα ἀπόγευμα ὁ Σωτήρης ἄφησε τὴν τελευταία του πνοή στὴν γῆ γιὰ νὰ ξεκουραστεῖ “ἐκ τῶν κόπων αὐτοῦ”. Πρὶν ἐκπνεύσει μᾶς τηλεφώνησε ἡ μητέρα του γιὰ νὰ κάνουμε μιά ὕστατη προσευχή γιὰ τὸ παιδί της. Τρέξαμε στό νοσοκομεῖο ἀλλὰ δὲν τὸν προλάβαμε. Ὁ Σωτήρης εἶχε φύγει, ἀφήνοντας ἀβάστακτο πόνο καὶ ἀπερίγραπτη ὀδύνη στοὺς γονεῖς του, στὴν μικρότερη ἀδελφοῦλα του, στοὺς συγ-

γενεῖς του καὶ σέ ὄλους ἐμᾶς πού τὸν γνωρίσαμε πρὶν ἀπὸ πέντε μῆνες κατὰ τὴν διαδικασία τῆς εισόδου του στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας.

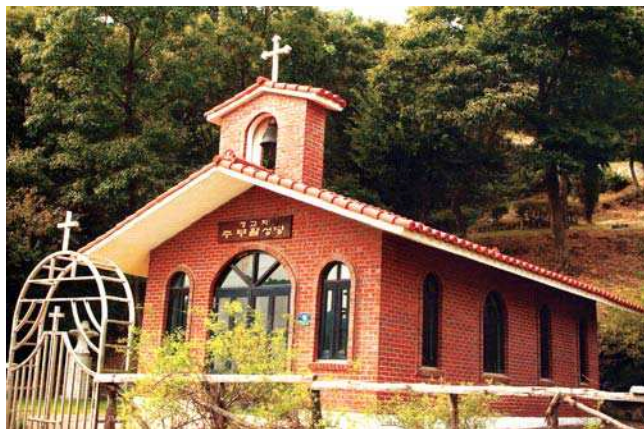
Κανένας ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του δὲν ἦταν Ὁρθόδοξος. Μόνος του ὁ Σωτήρης βρῆκε τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ψάχνοντας στό διαδίκτυο. Ὁ πατέρας του, κατὰ ἀγαθὴ συγκυρία, στὴν Τράπεζα πού ἐργαζόταν εἶχε ἓναν συνάδελφο Ὁρθόδοξο. Ἔτσι ἔγινε κατὰ τὴν ἐπιθυμία τοῦ Σωτήρη ὁ σύνδεσμός του μετὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Γνωρίστηκε μετὰ τὸν π. Παῦλο ἀπὸ τὴν ἐνορία μας στό Οὐλσάν, ἔνωσε ψυχικὴ ἀνακούφιση ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία μαζί του καὶ ἔτσι οἱ γονεῖς του ὑπέκυψαν στὴν ἐπιθυμία τοῦ παιδιοῦ τους καὶ δέχτηκαν νὰ βαπτιστεῖ. Ἡ βάπτισή του ἔγινε μετὰ ἡμετέρας ἐπιτροπῆς, ἰδίως ἰδίως, δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ μπεῖ σέ νερό.

Τὸ ἴδιο βράδυ τῆς κοιμήσεως τοῦ Σωτήρη οἱ γονεῖς μετέφεραν τὴ σωρὸ του ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο τῆς Σεοῦλ στό Οὐλσάν. Στὴν προσπάθειά μας νὰ συμπαρασταθοῦμε ὅσο μπορούσαμε στὴν οἰκογένεια, βρεθήκαμε ἀμέσως ἀντιμέτωποι μετὰ ἓνα δύσκολο δίλημμα. Πὼς θὰ γίνεῖ ἡ κηδεῖα; Μετὰ τὴν διαδικασία τῆς

ταφῆς ἢ τῆς καύσης³; Ἐξηγήσαμε, συμβουλέψαμε, παρακαλέσαμε. Προτείναμε νά γίνει ἡ ταφή δωρεάν στό ὀρθόδοξο κοιμητήριο τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἄλλιά εἰς μάτην. Ἡ ἀπόφαση ἦταν οικογενειακῶς εἰλημμένη ἀσυζητητί. Καύση! Ὁ Σωτήρης πρέπει νά καί. Γιατί; Ἀπλούστατα, γιατί αὐτό ἐπιβάλλει ἡ κορεατική παράδοση⁴.

Ὅταν εἶδαμε πῶς ἦταν ἀδύνατον νά ὑπερβοῦμε τήν ἀπόφαση τῆς οἰκογένειας, προσπαθήσαμε νά περισώσουμε ὅ,τι ἦταν δυνατόν. Προτείναμε νά ψηφίῃ ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία σύμφωνα μέ τό ὀρθόδοξο τυπικό στόν ἱερό ναό τοῦ Ἁγίου Διονυσίου στό Οὐλσάν. Οὔτε αὐτό ἔγινε δεκτό γιατί δέν ταίριαζε χρονικά μέ τό πρόγραμμα τῆς κηδείας! Ἡ πομπή θά ξεκινοῦσε τό πρωί ἀπό τό νεκροπομπεῖο. Θά περνοῦσε ἀπό τό Λύκειο στό ὁποῖο φοιτοῦσε ὁ Σωτήρης, γιά νά τόν ἀποχαιρετήσουν οἱ καθηγητές καί οἱ συμμαθητές του. Θά συνέχιζε τό πέρασμά της ἀπό τό σπίτι του καί κατόπιν θά κατέληγε στό μακρινό πατρικό χωριό γιά νά γίνει ἡ ἀποτεφρωσή του. Ἔτσι, κατ' οἰκονομίαν, ὡς ὁ μόνος τόπος γιά νά κάνουμε μιά ἐξόδιο προσευχή γιά τό παιδί ἦταν ὁ μακάβριος χώρος τοῦ ἀποτεφρωτηρίου⁵.

Τά μέλη τῆς οἰκογένειας καί οἱ συγγενεῖς ἐπιβίβαστηκαν σέ εἰδικό πούλμαν, πού χρησιμεύει ὡς νεκροφόρα. Τό πούλμαν – νεκροφόρα μέ τήν φωτογραφία τοῦ Σωτήρη στό πρῶτο κάθισμα πίσω ἀπό τόν ὁδηγό καί τό φέρετρο σέ εἰδικά διαμορφωμένο χώρο κάτω στίς ἀποσκευές ξεκίνησε τό ταξίδι του. Ὅταν ἔφτασαν στόν χώρο τῆς καύσης κατέβηκαν ὅλοι. Οἱ φίλοι του ἔπιασαν τό φέρετρο καί ξεκίνησε ἡ πομπή προπορευομένης τῆς φωτογραφίας. Μπροστά ἀπό τοὺς ἀριθμημένους φούρνους, τοὺς λεγόμενους ἀποτεφρωτήρες, γιά νά ξέρουν οἱ συγγενεῖς σέ ποιό φούρνο καίγεται ὁ δικός τους ἄνθρωπος, ὑπάρχουν μέ ἀντίστοιχα νούμερα μικροί θαλαμίσκοι, μέ τζαμαρία μπροστά γιά νά ὑπάρχει ὀπτική ἐπαφή μέ τόν ἀντίστοιχο ἀποτεφρωτήρα. Σ' ἕναν ἀπ' αὐτούς, στό νούμερο 5, ψάλαμε τήν ὀρθόδοξη ἀκολουθία τοῦ Μνημοσύνου. Σκόπιμα προσθέσαμε ὠρισμένους ἀπό τοὺς ὑπέροχους παραμυθητικούς ὕμνους τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ καί τήν ἀνάγνωση τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς τῆς ἐξοδίου ἀκολουθίας. Γιά νά ἀκούσουν οἱ παρευρισκόμενοι μή ὀρθόδοξοι καί μή χριστιανοί ὅτι ὁ Σωτήρης “μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τήν ζωήν” γιατί ὁ Χριστός εἶναι “ἡ ἀνάστασις καί ἡ ζωή”.

Ὁ ἱερός ναός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτήρος στό Ὄρθόδοξο Κοιμητήριο τῆς Κορέας.

Στούς παράπλευρους θαλαμίσκους βουδδιστές μοναχοί κτυπώντας τά χαρακτηριστικά ξύλινα καμπανάκια τους (;), ρωμαιοκαθολικοί ἱερεῖς, πάστορες, ὅλοι ἔληγαν τίς δικές τους προσευχές μεγαλοφώνως.

Τό φέρετρο πάνω σ' ἕνα σιδερένιο τραπέζι μέ ρόδες βρίσκεται μπροστά στήν πόρτα τοῦ ἀποτεφρωτήρα. Ὁ ὑπάλληλος (νεκροκαύστης κατά τό νεκροθάφτης) μέ στολή, καπέλο καί ἄσπρα γάντια, μᾶς χαιρετάει μέ τήν συνηθισμένη ἀσιατική ὑπόκλιση καί πατάει τό κουμπί. Ἡ πόρτα τοῦ ἀποτεφρωτήρα ἀνοίγει καί ὁ ὑπάλληλος σπρώχνει τό φέρετρο μέσα. Ἡ πόρτα ξανακλίνει αὐτόματα σάν ἀσανέφρ. Ὁ ὑπάλληλος ξανακάνει ὑπόκλιση στοὺς συγγενεῖς, πού θρηνοῦν ἀπαραμύθητοι, καί πατάει τό κουμπί γιά νά ἀνάψει ὁ φούρνος. Ἀνάβει ἕνα κόκκινο φῶς, πού σηματοδοτεῖ τήν ἀρχή τοῦ τέλους. Κάθονται ὅλοι βουβοί καί κοιτοῦν. Τό μακάβριο θέαμα κόβει τήν μιλιὰ, στεγνώνει τά δάκρυα, ἠσυχίζει τά γόνατα. Μετά ἀπό κάμποση ὥρα ἀπαρακλήτης ἀναμονῆς μέ βαριά βήματα βγαίνουν ὅλοι ἀπό τόν θάλαμο γιά νά πᾶνε στό παραπλήσιο ἐστιατόριο. Ὅλα εἶναι κανονισμένα ἀπό τό γραφεῖο τελετῶν. Ἐκεῖ στό ἐστιατόριο, καθ' ὄν χρόνον καίγεται ὁ Σωτήρης, οἱ οἰκεῖοι του τρῶνε σχεδόν ἀμίλητοι. Πού καί πού ἀκούγεται καί καμιά κουβέντα τῆς παρηγοριάς.

Τό κάψιμο τοῦ νεκροῦ χρειάζεται περίπου τρεῖς ὥρες. Μετά τό φαγητό οἱ συγγενεῖς σιγά σιγά πλησιάζουν ἕνας ἕνας τόν θαλαμίσκο μπροστά ἀπό τόν ἀποτεφρωτήρα μέ τό νούμερο 5. Τό κόκκινο φῶς μπροστά ἀπό τήν πόρτα τοῦ ἀποτεφρωτήρα ἔχει δώσει τήν θέση του στό πορτοκαλί καί μετά ἀπό μισή

Τάφοι ιερέων στο Ὁρθόδοξο Κοιμητήριο τῆς Κορέας.

ώρα ἀναμονῆς ἀνάβει τό πράσινο. Δεῖγμα ὅτι ὁ Σωτήρης, τό ψηλὸ καὶ ἀθλητικὸ παλικαράκι (ἦταν πρωταθλητὴς στὸ τρέξιμο τῶν 100 μέτρων. Τό 2009 συμμετείχε σέ πρωτάθλημα στήν Γερμανία), μέ τό γλυκὸ καὶ εὐγενικὸ πρόσωπο, ἔχει ἀποτεφρωθεῖ. Ὅλοι τώρα περιμένουν μέ ἀγωνία “ἰδεῖν τό τέλος”. Νά ἀνοίξει ἡ πόρτα τοῦ ἀποτεφρωτήρα. Ἀνοίγει καὶ ἡ ἀνάσα μας κόβεται. Ἀτενίζουμε τό σιδερένιο τραπέζι καὶ πάνω του τὰ ἀποτεφρωμένα κόκκαλα τοῦ Σωτήρη. Ἴδε ὁ ἄνθρωπος! Ἡ μάνα καὶ ὁ πατέρας φωνάζουν μ’ ὄση δύναμη τοὺς ἔχει ἀπομείνει. Μέ τὰ χέρια τους κτυποῦν ἀπεγνωσμένα τό κεφάλι καὶ τό στήθος τους, σάν τραγικὲς φιγούρες ἀρχαίου δράματος. Ὁ υπάλληλος μᾶς ξανακάνει ὑπόκλιση καὶ φέρνει τό κινούμενο τραπέζι σ’ ἓνα παρακείμενο σιδερένιο πάγκο μπροστὰ ἀπὸ τὸν ὁποῖο βρίσκεται ἄλληλος υπάλληλος μέ στολή καὶ γάντια κι αὐτός, τοῦ ὁποῖου ἡ δουλειὰ εἶναι... νά θραύει τὰ ὀστᾶ. Μ’ ἓνα μεταλλικὸ φαράσι παίρνει ἀπὸ τό τραπέζι τὴν στάχτη τῶν ὀστῶν καὶ τὰ ἐναπομείναντα ἄθραυστα ἀκόμη ὀστᾶ τοῦ Σωτήρη καὶ τὰ τοποθετεῖ σέ ἀπλωμένες ἄσπρες κόλληδες χαρτιοῦ στὸν πάγκο. Ἐκεῖ μέ ἓνα σιδερένιο ἐργαλεῖο θραύει τὰ ὀστᾶ καὶ κατόπιν τὰ τοποθετεῖ ὅλα σέ μία μηχανή (σάν τὴν κρεατομηχανή) γιὰ νὰ τὰ κονιορτοποιήσει. Κατόπιν ρίχνει τὴν σκόνη μέσα σ’ ἓνα πήλινο δοχεῖο, τό ὁποῖο μία υπάλληλος, κι αὐτὴ μέ τὴν στολή καὶ τὰ γάντια τῆς τό τυλίγει μέ ἐπιδεξιότητα μέ-

σα σέ πάνινο ἄσπρο κάλυμμα. Τό δένει μέ μιά μαύρη κορδέλλα, στήν ὁποία εἶναι γραμμένο τό κορεατικὸ ὄνομα τοῦ Σωτήρη. Ὅλα αὐτὰ διαδραματίζονται μπροστὰ μας σέ ἀπόσταση ἀναπνοῆς. Ἀφοῦ τελείωσαν ὅλα καθοῦν τοὺς γονεῖς νά παραλάβουν τὴν τέφρα τοῦ παιδιοῦ τους. “Θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς πολλὺς”! Σφίγγουν στήν ἀγκαλιά τους τό δοχεῖο μέ τὴν τέφρα τοῦ παιδιοῦ τους. Τό δοχεῖο περνάει ἀλλεπάλληλα καὶ διαδοχικὰ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἑνὸς γονιοῦ στὸν ἄλλο. Εἶναι εὐδιάκριτη ἡ ψυχολογικὴ ἀνάγκη γιὰ νὰ ἔχουν μιά ὕστατη σωματικὴ ἐπαφή μέ τό παιδί τους. Ματώνει ἡ καρδιά σου νά τοὺς βλέπεις. Πῶς νά βρεθοῦν κατάλληλες λέξεις νά περιγράψουν τίς τραγικὲς στιγμὲς!

Ξανασχηματίζεται ἡ νεκρικὴ πομπή. Προπορεύεται ἡ φωτογραφία τοῦ Σωτήρη καὶ ἀκολουθεῖ ἡ τέφρα του. Ὅλοι κατευθύνονται βουβοί πρὸς τό πούλημαν γιὰ τὴν τελευταία πράξη τῆς τραγωδίας. Φτάνουν σέ κοινὸ κοιμητήρι⁶ καὶ ἐκεῖ πετοῦν τὴν τέφρα μέσα σέ μιά πελώρια τεφροδόχο διαστάσεων 5x3 καὶ ὕψους 2 μέτρων περίπου. Δύσκολο νά ὑπολογίσει κανεὶς πόσοι ἄλλοι συνάνθρωποι ἔχουν πεταχτεῖ στήν ἴδια τεφροδόχο. Τὴν ὥρα πού ὁ πατέρας, κατὰ τὴν παράδοση, πετάει ἀπὸ ψηλά τὴν στάχτη τοῦ παιδιοῦ του στὸν λάκκο, κατὰ σύμπτωση φυσάει λεπτὸς ἄνεμος μέ ἀποτέλεσμα ἓνα μέρος τῆς νά σκορπίζεται στὸν ἄερα. Μόρια τῆς τέφρας ἀναπνεύσαμε!

Δέν μπορούμε νά ἠσυχάσουμε καθὼς σκεφτόμαστε τὸν βάνουσο τρόπο μέ τὸν ὁποῖο ἐξαφανίστηκε ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ὁ Σωτήρης μας. Νιώθουμε τύψεις μήπως δέν κάναμε ὅ,τι ἔπρεπε γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ καύση ἑνὸς νεοφώτιστου παιδιοῦ, πού μέ τό “Ἅγιο Βάπτισμα τό ὁποῖο ἔλαβε καὶ τό σκληρὸ μάρτυριο τῆς δοκιμασίας πού πέρασε, ἔγινε “ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ”. Ἦταν ἓνας ἄγγελος μέ ἰληρὸ πρόσωπο, παρά τὸν πόνο τῆς ἀρρώστιας του. Συγχώρεσέ μας Σωτήρη πού δέν γλιτώσαμε τό ἅγιασμένο λείψανό σου ἀπὸ τὴν πυρά.

Καὶ ἀπ’ τὴν ἄλληλη ἠλουύμαστε ἀφάνταστα τοὺς ταλαίπωρους γονεῖς του. Πῶς νὰ τοὺς παρηγορήσει κανεὶς; Ἡ ἀπάνθρωπη συνήθεια τῆς καύσης τῶν νεκρῶν τοὺς στέρησε τὴν δυνατότητα νὰ τοῦ δώσουν τὸν τελευταῖο ἀσπασμό. Νά πᾶνε στὸν τάφο τοῦ παιδιοῦ τους. Νά νιώσουν ὅτι τό ἔχουν κοντὰ τους. Νά τοῦ προσφέρουν τὰ ἄνθη τῆς ἀγάπης τους καὶ νὰ γευθοῦν τό βάλισμα τῆς παραμυθίας πού χαρίζουν

τά δάκρυα καί οι προσευχές μπροστά στον τάφο. Τώρα βιώνουν τό απόλυτο κενό, τήν απόλυτη απώλεια του Σωτήρη τους. Δέν ἔμεινε τίποτε πού νά θυμίζει τό παιδί τους. Καί τά ρούχα του ἀκόμη, σύμφωνα μέ τά κορεατικά ἔθιμα, πρέπει νά καοῦν, γιά νά μή μείνει τίποτα!

Ἡ ζωή, ὡς γνωστόν, δέν γεννιέται ξαφνικά. Κυφορεῖται ἐννέα ὀλόκληρους μῆνες. Ὅλο αὐτό τό διάστημα προετοιμαζόμαστε γιά τήν ὑποδοχή της. Ἀντίθετα μέ τήν καύση ἡ ζωή τελειώνει ἀπότομα, ἀκαριαία. Ὁ θάνατος γίνεται τόσο βίαιος. Οἱ συγγενεῖς καί οἱ γνωστοί δέν προλαβαίνουν νά συνειδητοποιήσουν τί ἔγινε. Ἀντίθετα ὁ τάφος καί ὁ χρόνος, ὅπως τά ἔχει οἰκονομήσει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, λειτουργοῦν θεραπευτικά. Σιγά σιγά ὄλοι ἐξοικειώνονται μέ τό γεγονός καί συμβιβάζονται μέ τήν ἰδέα τοῦ ἀποχωρισμοῦ τοῦ προσφιλοῦς τους προσώπου.

* * *

Καί οἱ δύο γονεῖς τήν Κυριακή ἀνέληπιστα ἐκκλησιάστηκαν στήν ἐνορία μας τοῦ Ἁγίου Διονυσίου στό Οὐλσάν. Ἡ συμμετοχή τῆς Ἐκκλησίας στόν πόνο τους ὄλο τό διάστημα τῆς περιπέτειας τοῦ παιδιοῦ τους φαίνεται πώς τοῦς "ἄγγιξε". Τήν Κυριακή μετά τήν θ. Λειτουργία στό γεῦμα τῆς ἀγάπης, πού πάντοτε ἀκολουθεῖ γιά ὄλους, καταλάβαμε τό ΠΩΣ τῆς ἔλλειψής τους στόν ναό. Ὁ Σωτήρης πρὶν πεθάνει εἶπε στήν μητέρα του: *"Μαμά, ἐγώ θά πεθάνω. Ἐσύ, ὁ μπαμπάς καί ἡ ἀδελφοῦλα μου θέλω νά γίνετε ὀρθόδοξοι, γιατί ἡ Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη ἀληθινή Ἐκκλησία"*. Ἔτσι τώρα ὄλοι ἀνήκουν στήν τάξη τῶν κατηχομένων γιά νά γίνουν Ὄρθόδοξοι. Ὁ Θεός βοηθός!

Ὁ τρόπος καύσης τῶν νεκρῶν πού περιγράψαμε ἔχει γίνει μέ τήν σύγχρονη τεχνολογία ὑπόθεση πατήματος ἠλεκτρικῶν κουμπιῶν. Γι' αὐτό τόν λόγο θά μπορούσε ἴσως νά ἰσχυρισθεῖ κανεῖς ὅτι δέν ἔχει τήν φρίκη, πού παρουσιάζει ἡ καύση τῶν νεκρῶν πάνω σέ στιβάδα ξύλων εἰς κοινήν θεά στήν πλταία τοῦ χωριοῦ μέ τήν μυρωδιά τοῦ ψημένου κρέατος τοῦ νεκροῦ ὅπως π.χ. στήν Ἰνδία καί σ' ἄλλες χώρες τῆς Νοτιοανατολικῆς Ἀσίας, πού ὑπολείπονται σέ τεχνολογία καί ἀνάπτυξη. Ὅμως τό μέγιστο πρόβλημα παραμένει τό ἴδιο. Ἡ ὄλη διαδικασία ἀποτέφρωσης, μέ τόν προηγμένο ἢ τόν πρωτόγονο τρόπο, εἶναι τό ἴδιο μηδενιστική. Κι αὐτή ἀκριβῶς ἡ μηδενιστική ἀντίληψη περί ζωῆς πού περικληῖει, ἐρμηνεύει γιατί

Τρισάγιο στόν τάφο ὀρθόδοξου Κορεάτη, στό Κοιμητήριο τῆς ἐν Κορέᾳ Ἐκκλ.

στῆς χώρες τῆς Νοτιοανατολικῆς Ἀσίας ὑπάρχει τόσο πολύ μεγάλο ποσοστό αὐτοκτονιῶν, μέ ὑψηλότερο αὐτό τῆς Κορέας⁸.

* * *

Στίς σαράντα μέρες ἀπό τήν κοίμηση τοῦ Σωτήρη προγραμματίσαμε τήν τέλεση τοῦ τεσσαρακονθήμερου μνημοσύνου του. Στήν θ. Λειτουργία καί στό Μνημόσυνο συμμετεῖχε καί μία εἰκοσιπενταμελής ὁμάδα νέων τῆς Ἐνωσῆς Ὄρθόδοξης Νεολαίας Κορέας Syndesmos. Ἡ μητέρα τοῦ Σωτήρη ἔφτιαξε κόλληβα ἀπό ρύζι ὅπως τήν δίδαξε ἡ Κορεάτισσα Πρεσβυτέρα Χάρις. Οἱ γονεῖς καί ἡ ἀδελφή τοῦ Σωτήρη ἔφεραν τά κόλληβα καί τήν φωτογραφία του νωρίς στόν ναό. Στήν θ. Λειτουργία ἔψαλαν πολύ κατασκευτικά οἱ νέοι μας. Στό τέλος τελέστηκε τό Μνημόσυνο, στό ὁποῖο ὁ ἐπίσκοπος κάλεσε ὄλους τοῦς συμμετέχοντες νά προσευχηθοῦν ὑπέρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ Σωτήρη. Στό τέλος τοῦ Μνημοσύνου ἡ μητέρα μαζί μέ τά κόλληβα μοίρασε καί ἕνα φωτοτυπημένο χαρτί στό ὁποῖο ὑπῆρχαν ὠρισμένες ἀπό τίς τελευταῖες σκέψεις τοῦ παιδιοῦ της. Τῆς παραθέτω μεταφρασμένες στά ἑλληνικά:

Τώρα πού ἔχω λευκαίμια καί δέν μπορῶ νά πάω στό σχολεῖο μετανιώνω γιατί δέν διάβαζα πολύ ὅταν ἤμουν καλή.

κκλησίας.

Νιώθω εὐτυχισμένος πού μπορῶ καί ἀναπνέω κάποιες φορές χωρὶς τὴν μάσκα ὀξυγόνου καὶ τὴν τεχνική ἀναπνοή.

Ἐξ αἰτίας τοῦ βήχα περνᾶω ὅλη τὴν νύχτα ξάγρυπνος. Σήμερα κοιμήθηκα λίγο καθιστός. Ζηλεύω τὴν μητέρα μου πού τὴν βλέπω δίπλα μου νά λαγοκοιμᾶται.

Πονᾶω συνέχεια. Ἀκόμη κι ὅταν τρώω. Δέν εἶναι ζωὴ αὐτή.

Πόσο πολὺτιμο ἀγαθὸ εἶναι ἡ ὑγεία; Νά μπορεῖς νά ἀναπνέεις, νά τρώς καὶ νά κοιμᾶσαι χωρὶς προβλήματα!

Νιώθω χαρούμενος ὅταν μπορῶ νά διαβάζω.

Θά ἤθελα νά εἶχα ζήσει πιό σωστά. Δυστυχῶς ὅμως δέν σκεπτόμουν πόση ἀξία ἔχει ἡ ὑγεία. Τὴν θεωροῦσα σάν κάτι τὸ δεδομένο, ἀλλὰ δέν εἶναι.

Τώρα κατάλαβα ὅτι:

Πρῶτον εἶναι ἡ ἀνθρωπιὰ.

Δεύτερον εἶναι ἡ ὑγεία.

Ἡ γνώση ἔρχεται μετὰ ἀπ' αὐτά.

Στὸ κοινὸ γεῦμα ἀγάπης πού ἀκολούθησε καὶ στὸ ὁποῖο συμμετείχαν ἐκτός ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τὴν ἀδελφή τοῦ Σωτήρη, ἡ γιαγιά του, οἱ θεῖοι καὶ οἱ θείες του καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἢ ἐργαζόμενοι στὰ ναυπηγεῖα τῆς HUNDAI, διαβάσαμε κορεατι-

κά καὶ ἑλληνικά τὸ ὡς ἄνω κείμενο καὶ οἱ νέοι ἔψαλλαν τρεῖς ὕμνους ἀφιερωμένους στὴ μνήμη του.

Τὸ τεσσαρακονθήμερο Μνημόσυνο ἦταν στὴν πραγματικότητα μιὰ ἀναστάσιμη ἀνάσα γιὰ ὅλους μας. Τὴν "ὀσμὴ θανάτου" τῆς ἀποτρόπαιας καύσης τὴν διέπλυσε ἡ ζωοποιὸς Ἀνάσταση, ὅπως τὴν βιώνουμε στὴν ὀρθόδοξη Πατρεία μας. Τὸ μήνυμα τῆς Ἀνάστασης ἔκανε νά ξανανθίσει δειλὰ δειλὰ τὸ χαμόγελο στὰ πικραμένα χεῖλη τῶν πονεμένων γονιῶν καὶ συγγενῶν τοῦ Σωτήρη.

Σημειώσεις

1. Ἡ παροῦσα ὁμιλία δόθηκε τὴν 3^η Μαρτίου 2011 στὴν Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρουσίᾳ τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Βαρθολομαίου, μελῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς καὶ τῆς Ὀμογένειας.

2. Βλ. π.χ. τὴν κοινὴ ἀπόφαση τῶν συναρμόδιων ὑπουργῶν Περιβάλλοντος, Ἐσωτερικῶν καὶ Ὑγείας (ΦΕΚ 745/Β/31/5/2010) γιὰ τὴν ρύθμιση καὶ λειτουργία τῶν κέντρων ἀποτέφρωσης.

3. Στὴν Κορέα ἐπικρατοῦν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ οἱ δύο τρόποι ταφῆς. Τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει πολὺ μεγάλη ἱστορία, ἡ ἀνάπτυξη τῆς ὁποίας ξεφεύγει τοῦ σκοποῦ τοῦ παρόντος ἄρθρου. Ἐμὲν ἡ ἐπιτραπεὶ ὅμως πολὺ σύντομα νά σημειώσουμε τὰ ἑξῆς: Ἀπὸ ἐποχὴ σέ ἐποχὴ ὑπερσχύει ἡ ταφὴ ἢ ἡ καύση ἀνάλογα μὲ τὸ ποιά θρησκευτικὴ παράδοση ἐπηρεάζει περισσότερο τὸν λαό. Οἱ βουδδιστές π.χ. ἐφαρμόζουν κατὰ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τὴν καύση τῶν νεκρῶν. Ὅσοι ἀκολουθοῦν στὴν ζωὴ τους τὸν Κομφουκιανισμό ἢ τὸν Σαμμανισμό τηροῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ταφὴ. Οἱ Χριστιανοὶ (Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ Προτεστάντες) τηροῦσαν μέχρι πρότινος αὐστηρὰ τὴν ταφὴ, ἀλλὰ τὴν τελευταία δεκαετία ἄλλαξαν τακτικὴ καὶ ἐπιτρέπουν στοὺς πιστοὺς τὴν καύση τῶν νεκρῶν τους. Ἀκολούθησαν αὐτὴ τὴν τακτικὴ γιατί τὰ τελευταία δέκα-εἴκοσι χρόνια προτιμᾶται ἀπὸ τοὺς περισσότερους ἡ καύση τῶν νεκρῶν ὡς οικονομικότερη καὶ εὐκολότερη λύση. Ἡ ἀγορὰ π.χ. μιᾶς ἐκτάσεως διαστάσεων 2Χ3,3 m. γιὰ τὴν δημιουργία τάφου κοστίζει 15.000.000 γουόν, δηλαδὴ 9.700 χιλιάδες περίπου εὐρώ. Σ' αὐτὸ τὸ ὑπερβολικὸ ποσὸν συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ κόστος γιὰ δέκα χρόνια δωρεάν service, πού σημαίνει τὴν περιποίηση τοῦ τάφου (κόψιμο γκαζόν, ξεβοτάνισμα, φύτευμα λουλουδιῶν κ.λπ.) Τὸ κόστος τῆς καύσης ἀνέρχεται σὲ ποσὸν τοῦ 3.000.000 γουόν, δηλαδὴ 1.950 περίπου εὐρώ. (Γιὰ τὴν καύση τῶν παιδιῶν τὸ κόστος εἶναι χαμηλότερο.) Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρμόδιου Ὑπουργείου Ὑγείας καὶ Πρόνοιας τῆς Ν. Κορέας τὸ 2008 κηδεύτηκαν διὰ τῆς ταφῆς τὸ 38,1% τῶν ἀποθανόντων ἐνῶ τὸ 61,9% χρησιμοποίησαν τὴν καύση. Τὸ 2010 ἡ καύση τῶν νεκρῶν ξεπέρασε τὸ 70%. Ὁ βαθύτερος λόγος, ὅμως, πού στὴν σύγχρονη κορεατικὴ κοινωνία προτιμᾶται ἡ καύση τῆς

ταφής δέν είναι ούτε οικονομικός ούτε χωροταξικός μά ούτε περιβαλλοντολογικός. Είναι πνευματικός, όπως συμβαίνει στις περισσότερες κοινωνίες. Το πρόβλημα είναι απόρροια της έκκοσμίκευσης. Ψυχράνθηκε η αγάπη των πολλών. Μέ την ίδια εύκολια που εμποδίζουμε την έλευση ενός νέου παιδιού στον κόσμο μας, αρνούμενοι την σύλληψή του ή καταστρέφοντας το έμβρυό του, με την ίδια ελαφρά συνείδηση εξαφανίζουμε από προσώπου της γης και τά σώματα των κοιμημένων μας. Λιγότεψε ο σεβασμός στο ανθρώπινο πρόσωπο. Ο "άλλος" έγινε βάρος. Δέν περισεύει, πολλές φορές χρόνος και υπομονή για να άσχοιηθοϋμε με τους άρρώστους μας. Σέ πολλή σπία δέν ύπάρχει χώρος για τους ήλικιωμένους γι' αυτό και παραγέμισαν τά γηροκομεία. Κι όταν κάποιος πεθάνει τον εξαφανίζουμε με συνοπτικές διαδικασίες για να μή μās πιάνει τον τόπο και ούτε να σπαταλοϋμε χρόνο για την φροντίδα του στο μέλλον.

4. Στην Κορέα τά παιδιά, και ιδιαίτέρως ο πρωτότοκος γιός μιας οικογένειας, έχει την εϋθύνη της τελείσεως όλων των περιπλοκων νεκρικών έθίμων για τους γονείς του. Γι' αυτό θεωρείται μεγάλη άτυχία όταν σε μία οικογένεια δέν ύπάρχει γιός. Η φροντίδα του τάφου είναι μεγάλη υπόθεση στην κορεατική παράδοση. Όταν πεθάνει κάποιος παιδί πριν από τους γονείς του τότε κατά κανόνα επικρατεί η καύση, γιατί τό πρόβλημα είναι ποιος θά περιποιηθεί τον τάφο του παιδιού όταν οι γονείς πεθάνουν. Για τον ίδιο λόγο επικρατεί η καύση για τους άνυπαντρους και για τους άτεκνους. Άφοϋ δέν έχουν παιδιά που θά φροντίσουν για τά νεκρικά έθιμα και τον τάφο τους είναι προτιμότερη η άποτέφρωσή τους.

5. Τά άποτεφρωτήρια είναι μεγάλες κρατικές ή ιδιωτικές έπιχειρήσεις στην Κορέα. Η δημιουργία τους πάντοτε προκαλεί μεγάλα προβλήματα στην Κυβέρνηση, γιατί κανένας δέν θέλει να βρίσκονται στην περιοχή του. Οι κάτοικοι των περιοχών, στις οποίες κατασκευάζονται οι άποτεφρωτήρες διαμαρτύρονται για την μόλυνση του περιβάλλοντος, η οποία προέρχεται είτε από την μεγάλη κατανάλωση καυσίμων για την λειτουργία τους, είτε από την άπελευθέρωση χημικών ουσιών (όπως π.χ. μοιλύβδου, ύδραργύρου, διοξίνων, κ.λπ.), και τίς δυσάρεστες όσμές κατά την καύση των ανθρώπινων σωμάτων. Οι αντιδράσεις, επίσης, των κατοίκων προέρχονται και από τό γεγονός ότι η μόλυνση του περιβάλλοντος έχει ως άποτέλεσμα και την ύποβάθμιση της περιοχής, στην οποία βρίσκονται οι άποτεφρωτήρες, με την άνάλογη πτώση της άξίας των άκινήτων. Οι περισσότεροι τους χρησιμοποιούν άλλα όλοι θέλουν να βρίσκονται μακριά άπ' αυτούς. Επίσης η μεγάλη άπόσταση στην οποία βρίσκονται είναι μία άλλη αιτία διαμαρτυριών των πολιτών προς την κυβέρνηση. Αυτός είναι και ο λόγος που οι κηδείες ξεκινούν στις 5 ή 6 ώρα τό πρωί για να προλάβουν οι συγγενείς την έπιστροφή στα σπίτια τους.

6. Στην Κορέα εκτός από τά δημόσια κοιμητήρια ύπάρχουν και τά οικογενειακά. Δηλαδή, στις έπαρχίες κυρίως, ο καθένας μπορεί να θάψει τον δικό του άνθρωπο στο κτήμα του ή στην αυλή του.

7. Η παλαιά συνήθεια να πετοϋν την τέφρα στην θάλασσα ή στα βουνά έχει από την κυβέρνηση τά τελευταία χρόνια για

λόγους περιβαλλοντολογικούς άυστηρώς άπαγορευθεί. Εκτός από τους κοινούς τεφροδόχους, που περιγράψαμε άνωτέρω, ύπάρχουν και χώροι στους οποίους φυλάσσεται χωριστά η τέφρα του κάθε νεκρού μέσα σε πήλινα δοχεία (λήκυθοι). Αυτοί οι χώροι είναι ιδιωτικές έπιχειρήσεις ή βρίσκονται στα βουδδιστικά μοναστήρια και ονομάζονται ναποκοιτάνγκ, σαν τά όρθόδοξα όστεοφυλάκια. Επίσης στα βουδδιστικά μοναστήρια ύπάρχει και ένα κτήριο που λέγεται Μγεογβυεσον στο όποιο γίνονται προσευχές για τους νεκρούς, τά όνόματα των όποίων είναι κρεμασμένα με καρτελάκια στην όροφή. Σ' αυτό τό κτήριο βρίσκεται τό άγαλμα του Τζιτζανγκοσάν, ο όποιος προστατεύει τους νεκρούς ως άγιος του κάτω κόσμου, του "Άδην (The King of Hell)". Στις ιδιωτικές έπιχειρήσεις έχει την έντύπωση κανείς ότι βρίσκεται σε πολυτελές ξενοδοχείο παρά σε τεφροφυλάκιο. Τά χαλιά και τά μωσαϊκά στο δάπεδο, οι πίνακες ζωγραφικής με θουλούδια, πουλιά, νεκρή φύση κ.λπ. τά σαλιόνια για να πάρεις τον καφέ σου έχουν ως στόχο να ξεορκιστεί και ξεχαστεί τό φοβερό γεγονός του θανάτου. Στις ειδικές άριθμημένες προθήκες τοποθετούνται εκτός από τό πήλινο δοχείο με την τέφρα του νεκρού και προσωπικά του άντικείμενα (σαν τά αρχαία κτερίσματα) όπως κινητά τηλέφωνα, φωτογραφίες, γράμματα συγγενών και φίλων, άγαπημένα φαγώσιμα (μπισκότα, σοκολάτες κ.ά.), καπέλα, ποτήρια, κ.λπ. Ο χώρος είναι έπισκέψιμος από τους συγγενείς, οι όποιοι έχουν τό κλειδί του γυάλινου ντουλαπιού.

8. Σύμφωνα με τά έπίσημα στατιστικά στοιχεία τό έτος 2010 στην Κορέα αυτοκτόνησαν 15.413 άνθρωποι. Έξ αυτών 9.936 ήσαν άνδρες και 5.477 γυναίκες. Αυτό που προκαλεί μεγάλο προβληματισμό και πραγματικό άποτροπιασμό είναι τό γεγονός ότι τό 2010 αύξηθηκαν κατά 47% οι αυτοκτονίες των νέων, μαθητών δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας έκπαίδευσης. Συνοχικά αυτοκτόνησαν τό 2010 146 μαθητές. Έξ αυτών 46 (31.5%) μαθητές αυτοκτόνησαν εξ αιτίας προβλημάτων στην οικογένειά τους, ενώ 38 (26%) μαθητές έθεσαν τέρμα στην ζωή τους για άδιευκρίνιστες αιτίες. Άλλοι λόγοι, που οδηγούν συνήθως τά παιδιά στην αυτοκτονία είναι η κακή βαθμολογία, η έρωτική άπογοήτευση και τά οικονομικά προβλήματα στην οικογένειά τους (βλ. *The Korean Times*, 2-2-2011).

Κορεάτες εκδηλώνουν τον σεβασμό τους, με τον παραδοσιακό τους χαιρετισμό, μπροστά στον τάφο συγγενούς τους.